

izdelek, znak ali cvet

Kakorkoli obračamo opredelivke kulture, vselej se nam nazadnje izluščijo iz poljubnega obsega in raztegljivosti pojmov tri stalnice: človek, njegovo delo (in življenje) pa duhovni in gnotni rezultati tega dela in tega življenja.

Prav te tri stalnice je potegnili iz našega sedanjega zamotanega »kulturnega kompleksa« kulturnopolitično gibanje »Človek, delo, kultura«, začeto v letu 1976 kot akcija tednika Komunist in izvršnega komiteja predsedstva CK ZKS. Če smo natančni, začelo se je kot akcija, postalo pa je, naj je potem prvotno stremelo ali ne, pravo gibanje, ki se, kot se zdaj ob slovesnem in formalnem koncu prve etape akcije že jasno vidi, sploh ni izčrpalo v načrtovanem in predvidenem programu, marveč se še kar nadaljuje kot vsesplošna družbena razvednost in zavzetost za vse kulturne reči v tej družbi včeraj, danes in jutri.

Akcija ali gibanje je imelo oziroma ima poseben znak, ki je svojevrstno zgovoren: okrogla, zgoraj malce razprta ali razklana oblika, ki bi bila lahko hkrati v umni človeški proizvodnji izdelan predmet (sicer neznane namembnosti), se pravi izdelek (morebiti vliček ali kaj podobnega), lahko pa bi bila tudi zgolj očesu ugoden likovni znak, se najbolj pa spominja na stiliziran cvet. Gre tedaj za likovno posrečen znakovni simbol o zvezanosti trinoma človek-delo-kultura, pri čemer nas ta tričlenik seveda zanima veliko bolj kot znakovna prisposoba zanj. A vseeno je v znaku, ki je hkrati izdelek, se pravi delovni proizvod in cvet, daljnosežna simbolika človeka, dela in kulture kot neolčljivih sestavin.

Za naštevaje, kaj vse se je spremenilo, dogodilo, premaknilo, postorilo in uredilo med akcijo »Človek, delo, kultura« na Slovenskem, bi mogli uporabiti ves prostor tega zapisa, pa še ne bi našli vsega. Organizatorji akcije so mnogokaj od tega našli in popisali in v tistih gradivih smo videli, da so v prenekatih organizacijah združenega dela prav v akciji »Človek, delo, kultura« prvič, kar obstajajo, ustanovili pevski zbor, tovarniško likovno razstavišče ali uredili slednjič poročanje o kulturi v svojem tovarniškem glasilu. Podobno se je dogajalo v krajevnih skupnostih ali v šolski vse od vrhce do obeh univerz. To so povsem otipljivi kulturni premiki. Ljudje v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih v mestu in na podeželju pa so v teh dveh letih tudi tako množično kot že leta ne govorili o kulturnem življenju v svojem delovnem in življenjskem okolju, marsikaj so grajali, predlagali, sklenili, prizadeto jih je zanimalo delegatsko družbeno samoupravljanje na kulturnem področju in »družbeno ozračje« je bilo skoraj povsod po Sloveniji zares »duhovno prebujeno in miselno razveto«, kot je dejal predsednik akcije »Človek, delo, kultura« Franc Šali na njenem sklepu v Murski Soboti.

Vendar ne bi merili gibanja »Človek, delo, kultura« kot platno ali trak na vatle (čeprav tudi številki in podatki ne omalovažujemo in zametujemo), kajti bistvo kulture ali kulturnosti je težko izmerljivo. Kultura je namreč prejkone – ne glede na to, za kakšno definicijo kulture se ogrevamo – svet vrednot, se pravi takih »količin« in vrednoti, ki so predvsem notranja člove-

kova kakovost in lastnost – in po človeku tudi lastnost in kakovost družbe, ki jo ti in taki ljudje sestavljajo. Vnanji, otipljivi dokazi kulture in kulturnosti so namreč lahko tudi opredmetenje strašne nekulture, odtujitve in nesvobodnosti (svoboda osebnosti, dela, življenja, ustvarjanja pa je največji kulturni dosežek vseh časov in vseh družb in, obrnjeno, tudi najhujša nekultura, dokler ostaja odsotna): kaj kulturnega so imeli od faraonskih piramid, spomenikov davne kulture, njihovi graditelji, sužnji, tisti, ki so klesali in tvorili kamne in jedli česen, da bi kot tovarne živali tudi ob najbolj pičli hrani obdržali vsaj kolikor toliko moči? Surova zgodovina civilizacij (kaj pa je civilizacija brez kulture drugega kot plod dela človeških rok in uma, toda v nekulturnih družbenih, človeških in delovnih pogojih, ko kultura ni last(nost) vseh, ki jo objektivno ustvarjajo?) ponuja brez števila takih dokazov in primerov, kot so piramide. Zato se nam zdi daleč najpomembnejši dosežek akcije »Človek, delo, kultura« predvsem prebujanje zavesti o tem, kako so te tri stvari zraščene in usodno vzajemno odvisne. Govorili in pisali smo zadnji dve leti o »duhovni potenci dela«, o vnovični »reintegraciji kulture v delo«, o »prežemanju in prežetosti gnotne in duhovne proizvodnje« ali »gnotne in duhovne kulture«, razpravljali smo o njenem vplivu delavcev, ustvarjalcev nove vrednosti, na celotno družbeno reprodukcijo in v njej tudi na področje kulturnega snovanja itd. Teoretično, filozofsko, sociološko, antropološko in metodološko zamotana spoznanja in pojme smo včasih bolj, drugič manj uspešno »prevajali« v govorico naše vsakdanje družbenopolitične in družbenoekonomske resničnosti. In naj se je komu to zdel tudi precej jalov posel in že spet ena izmed naših »aktivističnih kampanj«, nečesa temu kulturnopolitičnemu gibanju ne more nihče odvzeti: po dolgih letih ali pa sploh prvič v naši novi družbi smo se tako rekoč množično ovedli, da kultura niso samo kulturne dejavnosti – knjige, muzeji, koncerti, odrske predstave itd., marveč je kultura še veliko, veliko več. In iz tega smo povzeli tudi konsekvence in družbena spoznanja.

In kaj imamo od tega, nas bo vprašal, meneč, da smo preveč zaneseni, črnogledž? Kaj imamo od tega, če vemo, da je v vsakem vijaku tudi kultura in v vsaki kulturi tudi vijak, namreč v obliki potu in žuljev roke, ki je vijak naredila in s tem gnotno omogočila kulturo? Množične družbene sile, ki so se gnale v akciji »Človek, delo, kultura« in se še naprej ženejo v akcijah »Človek, znanje, produktivnost« pa »Družba in knjiga« in ki se naprežajo, da bi delegatski ustroj postal zares demokratični vzvod za »prenos« moči družbenega odločanja iz najširše ljudske osnove in ki zdaj pripravljajo kongrese zveze komunistov, resolucijske dogovore in volitve in uveljavljanje samoupravnega interesnega pluralizma – vse te moči in energije je gnala in jih žene na »okope« mirododne, navidez tihe, toda v globinah razvrete družbene revolucije neodvrtljiva nuja. Zato ni naključje, ampak zakonitost, da smo sredi reform in radikalnih preobrazb (zakon o združenem delu, usmerjeno izobraževanje, preobrazba kulture itd.).

Gramsci je delavsko partijo imenoval »množični intelektualci«, naše vizije in že tačas pereče družbene potrebe pa nas silijo še dlje: tako rekoč vsak delavec in samoupravljalca in družbeni upravljalca bi moral postati intelektualci, saj ne tehnološko vse bolj zahtevnih delovnih procesov niti zamotanih opravil samoupravnega upravljanja sodobne družbe ne bo zmogel neuki, slabo izobražen in v širšem pomenu torej ne dovolj kultiviran človek. Stane Dolanc je v govoru in sklepni slovesnosti akcije »Človek, delo, kultura« te dni v Murski Soboti izrekel misel, vredno cekin: ali ni, se je vprašal, tudi samoupravljanje intelektualno delo, ali se torej tudi po tej poti ne ukinja razlika med umskim in fizičnim delom?

Nas delavec in občan morata in bosta čedalje bolj morala, če naj združeno delo in združeni delavec obvladujeta vsa področja družbene reprodukcije, (samo)upravljalci najrazličnejše sektorje združenega in dandanašnji že tako zelo specializiranega, razdeljenega in razčlenjenega dela, kot so, postavimo, politika, kultura, sociala, promet, izobraževanje, raziskovanje, zdravstvo itd. Zato imajo dvakrat prav kulturni delavci, ki danes tolikanj naglašajo odvisnost naše kulture od množičnega izobraževanja in izobrazbe. Denimo gibanja »organizatorji kulturnega življenja v organizacijah združenega dela« ne bi smeli niti za trenutek imeti (posmehljivo) za »kulturnostvo« ali nekakšno novo »prosvetljenje« in »kultiviranje« delavcev, marveč le za organizirane strokovni in animacijski trud za ustvarjanje in približevanje pogojev kulturne udeležbe in kulturnega snovanja delavcem in občanom. »Kultura mora postati sestavina organizacij združenega dela, krajevnih in družbenopolitičnih skupnosti,« je zapisano v predlogu dokumentov za 8. kongres ZKS.

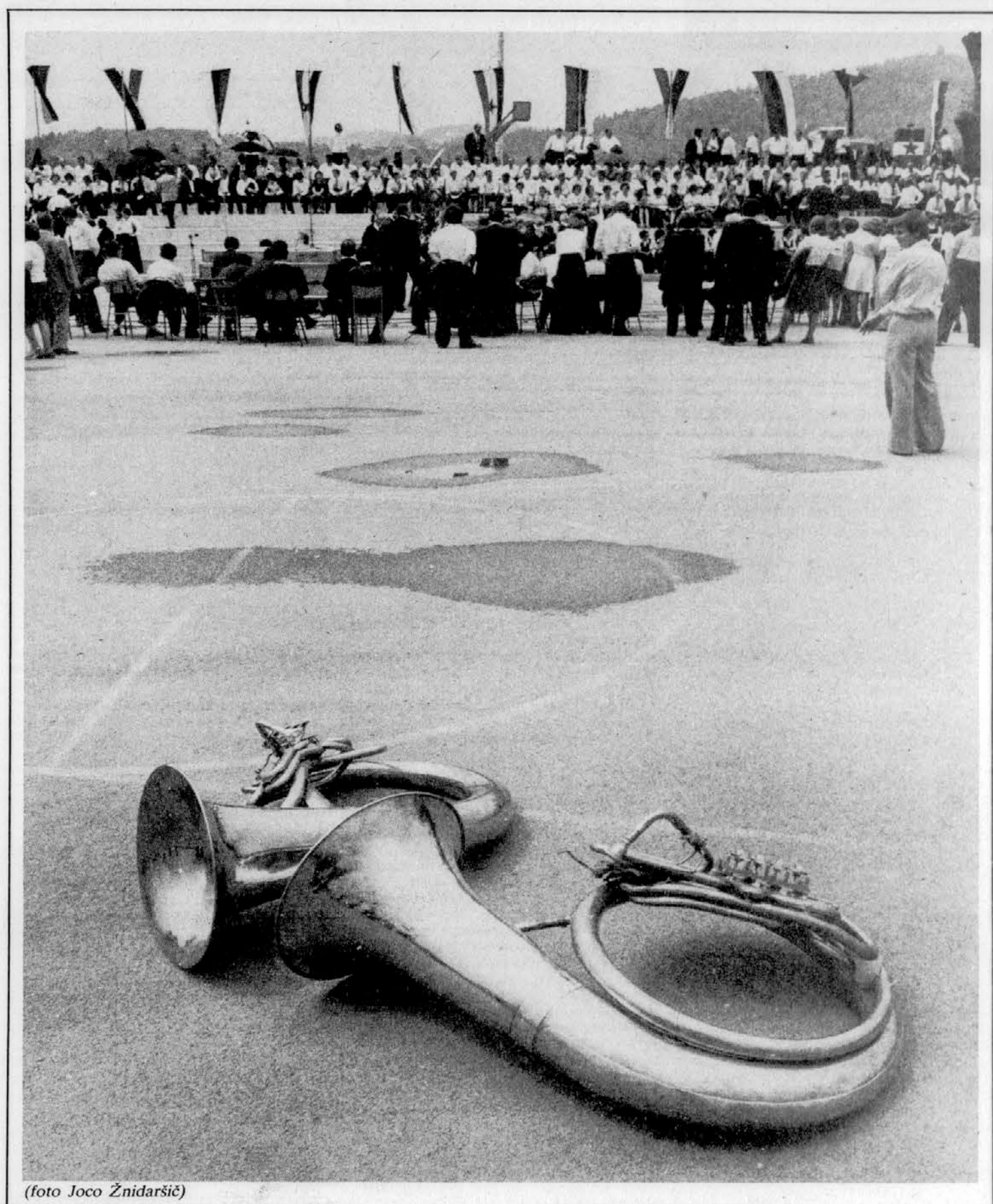
Beseda sestavina nam razločno pove, da zdaj ne gre za vnanje prosvetljenje in kultiviranje nekoga po nekom, marveč za kulturno (duhovno) prežetost vsakega dela in vsega življenja, za zbujanje in ovedanje pristnih kulturnih potreb, ki pa se seveda lahko tako kot vsakršna človekova praktična dejavnost zbuje in ovedejo le skozi konkretno kulturno prakso čimveč ljudi. To pa seveda ne more biti niti »množična kultura« v smislu posebne (beri: nižje) zvrsti kulture s popreproščenimi sporočilnimi oz. izraznimi oblikami in vsebinami za nižji in množični okus in dojemljivost, še manj pa nekakšna posebna proletarska kultura (»proletkult«), s katero je obračunal navaj že Lenin. Nevarnost znižanja ravni kulture (in umetnosti) obstaja sicer tudi pri nas oziroma pohaba vrednot (vrednote so vselej kulturne, kakšne bi bile sicer) zlasti na nekaterih področjih glasbe, likovnega snovanja, filma in tudi branja pa še kje se je že nevarno razpasla. Toda idejno in ideološko pa tudi družbeno vplivno se ta »kulturna pavperizacija« vsekakor ne more ustoličiti. Se pa, če pogledamo resnici naravnost v oči celo finančno »samofinancira« (še huje pa je, da se tu pa tam tudi družbeno-financira) oziroma redi se na komercializmu, ki mu družbene zakonske norme še niso prišle prav do živega.

V svetovnem merilu avantgardno nov družbeni red gradimo pri nas v gnotno in kulturno še sorazmerno siromašnih razmerah. Zato se nekateri naši premišljevalci o kulturi boje, da bi v samoupravni interesni menjavi dela in upravljanju kulturnih dejavnosti utegnili kdaj prevladati mediokri-

ta, slab okus, cenenost, plaža in kič – se pravi nezahtevne in nerazvite (ne) kulturne potrebe nad pristnimi, zahtevnimi, umsko in človečnostno razvitimi kulturnimi vrednotami. Ta nevarnost obstaja. Nevarno se tudi razrašča v naši zdajšnji kulturi in umetnosti povprečnost, vrhunske dosežke, ki so seveda prejkone dojemljivostno zahtevni, pa bi razširjevalci lažne »množične kulture« hoteli osamiti kot »kulturno elitno«. Imamo tudi količinsko bogotno kulturno izživljanje na škodo kakovosti.

Ali bomo in kako bomo zmogli pobotati množično socialno osnovo kulture s sorazmerno zahtevnostjo pristne in v najboljšem pomenu inovativne kulturne in umetniške ustvarjalnosti? Z deklaracijami in rotenjem pa tudi z zagrenjenimi tožbami si zanesljivo ne bomo mogli kaj prida pomagati.

Po vsej priliki nam preostaneta vsaj dve sila naporni in veliko energij in potrpežljivosti terjajoči poti. Prva pelje skozi delegatsko samoupravno interesno soočanje, dogovarjanje in sporazumevanje, ki bo terjalo

(foto Joco Žnidaršič)

maximalni napor organiziranih družbenopolitičnih sil, da bi posamično, posebej in skupno zmoglo porajati iz sebe po poti demokratičnega usklajevanja kolikor mogoče dobre, selekcionirane rešitve, ne pa le mehansko glasovalno logiko. To pomeni, da bodo morale družbenopolitične organizacije prestatiti težišče svojega dela iz interne, samega s sabo se ukvarajočega sestankarstva in forumstva ter raznih zaprtih »koordinacij« ven v množično osnovo, v organizacije združenega dela, krajevne skupnosti, v delegacije, samoupravne interesne skupnosti, šole, društva – skratka tja, kjer se bodo stališča v stopenskem procesu družbenega odločanja porajala. Druga, urgentna in obenem dolgoročna pot pa sta že tolikokrat omenjena (kulturna) vzgoja in izobraževanje v vsem šolstvu, in to za mladino in odrasle. Glede kulturne vzgoje gojimo napačna pričakovanja, če mislimo, da bomo stvar uredili v preobrazeni šoli le s preurejenimi učnimi načrti in predmetniki, meneč, da smemo nprtiiti kulturno vzgojo le nekaterim predmetom (izrazito »kulturnim, humanističnim in estetskim«).

S takim izhodiščem že v sedanjih šoli nismo daleč prišli. Kulturno vzgojna šola zahteva novo pojmovanje strok oziroma predmetov in »globinsko« kulturno antropološko

prežetost vseh strok in vseh predmetov. To velja tudi za univerzo in njeno zastarelo delitev na humanistične in »nehumanistične« stroke. In dvakrat velja za izobraževalne tistih, ki bodo učili in vzgajali druge – in za nemalo množico političnih vodstvenih delavcev. Enainštirideseta točka predloga resolucije za 8. kongres ZKS govori o kulturni politiki, ki mora biti usmerjena k temeljnemu problemu delovnih ljudi in vse družbe, v vseh predkongresnih gradivih pa je kultura označena kot »osobajajoča in družbeno revolucionirajoča sila«. Gotovo je, da temeljni človekov problem tudi pri nas ni več samo kruh, marveč tudi sreča, človečnost, osebne stiske, strasti, hotenja, iskanja, pravica do zmot, medčloveški odnosi – vse to pa je tudi vprašanje kulture in umetnosti, po katerih prehajajo ta osebna in zasebna vprašanja tudi v družbeno območje. Dobro se spominjamo Engelsovih besed na Marxovem grobu, toda znanjmo jim tudi dodati sodobno dialektično enotnost nasprotij, kot je tole: zares, prvi pogoj obstoja, razcveta in razvoja družbe so družbenoekonomske in politični odnosi; toda naj so še tako spodbudni in človeški, družbenost človeka nikdar brez ostanka ne vsrka vase, nikdar ga do kraja ne razloži.

France Forstnerič

●	●	●	●	●	●
Poštini predal 29	18 in 31	Vlado Jarc Srce bije tako v mestu kot na deželi, tako kmetu kot meščanu 21	Emil Rojc Izobraževanje za delo in samoupravljanje kot sestavina kulturnega boja	Jaka Štular Obujanje nekega privida	Marjan Sedmak Boj za slovensko šolo
●	●	●	●	●	●
Majda Gaspari Delavec, nosilec svoje socialne politike	Anton Vratusa Združeno delo postaja dominantna družbena sila	Andrej Inkret Kajetan Kovič 24	Živko Bilbij Sanstefanske prikazni na proslavljanju 26	Živko Pogačnik Zapiski iz Stockholma 28	Bogdan Pogačnik Zapiski iz Stockholma 28
●	●	●	●	●	●
Vlado Šlamberger Samo formule ne peljejo v produktivnost 19	Učinkovitost naložb Poglaviten je premislek 22	Stanka Godnič Sila spomina	Moja Drčar-Murko Zožen prostor za gibanje levec	Fedja Zimič Pionirski in spolna vzgoja na tv	Fedja Zimič Pionirski in spolna vzgoja na tv
●	●	●	●	●	●
Gospodarska stabilizacija v razvitem svetu Zdravila različna, uspehi negotovi 20	Rudi Šimac Čedalje več monopolizma in lokalizma 23	Moja Vogelnic Vsi smo ustvarjalci 25	Janko Tedeško Pomanjkanje dela, osrednji problem italijanske mladine 27	Jože Horvat Razglednica s Slavolokom 29	Jože Horvat Razglednica s Slavolokom 29
					Vesna Marinčič Za bon je šla glava
					Boris Jež Pad – industrijsko leglo nesnage 30
					Niko Košir Gor čez izaro 32

Portret tedna

Kajetan Kovič

Portretirani pesnika – v prigodniškem okviru dnevnega časopisa, v ozkem razponu stopetih natipkanih vrstic, terjajočih že zaradi tega kar največje aforistično gostoto, obenem pa tudi prijazno razpršen, žurnalistično »berljivi slog«, takšno so pač zahtevne visoke naklade – najbrž le ne more pomeniti drugega kot govoriti o njegovi poeziji sami. Prebiti se, kolikor mogoče daleč in globoko, v pokrajino pesnikove govorice ter z drugačnimi, bolj prosajskimi, vsekakor pa prozaičnimi diskurzivnimi besedami vzdigniti v zavest njene poetične kroge.

Ni se nam zapisalo po naključju: nekaterim vztrajnim tematskim krogom je mogoče slediti nemara brez prestanka vse od prve pa do zadnje Kovičeve knjige. So lirične okrožja, h katerim se neprenehoma vračajo ter se iz njih neprenehoma navdihujejo Kovičevi stihovi: – odhajajo in spet prihajajo, ne da bi pesnik, kot se zdi, o katerem koli izmed njih mogel izjati dokončno, poslovilno rimo. V tistem smislu namreč, kot je pred dnevi sam opredelil svojo »ustvarjalno dilemo«: da ne postavlja narediti nič drugega, kakor v pesmi pustiti pravo besedo na pravo mesto.

Lapidarna in le na prvi pogled nedvoumna pesnikova izjava pripoveduje potihem nemara tudi o tem, da neizpodbitno »prave« besede ni, da ne more biti dosegljiva niti še tako pozorni in zbrani pesnikovi artikulaciji – in da se prav gotovo spreminjajo tudi »mestas«, na katera bi bilo pravo besedo potrebno postaviti v pesmih. Spreminjajo, vendar tudi zmerom znova vračajo – spreminjena, toda zmerom enako vztrajna in zahtevna, enaka. Kakor to beremo že v eni prvih, zares relevantnih Kovičevih pesmi, v *Beli pravljici*: »Vse poti so večno stare, / vse grede nasproti smrti. / Vsem je na začetku rojstvo, / vsak korak je večno nov.«

Vse je že bilo, se glasi temeljni, ustanovni stavek Kovičevega pesništva, in vendar se zdi vse vedno na novo: poti so stare, koraki pa se odtiskajo nanje kakor v nedotaknjeno snežno belino, kjer se ni stopal nihče. Vse je hkrati »večno staro« in »večno novo« – tudi v besedah, tudi v njihovem »pravem«, to je pesemskem svetlikanju. V neznanih in neznanjskih krogih se vračajo eni in isti zanos in muke, bolečinski in ekstatični ljubezenski doživljaji, eden in isti samotni, medčloveški svet. Kakor je »večno« enaka, tako je ta neizmerno subtilna in krhka lirična pretresenost v svojih vibah vendarle tudi zmerom znova drugačna in nova, neizkušena in skrivnostna na eni in isti poti med prvimi in zadnjimi človekovim korakom.

O izredni znotranji vztrajnosti, osredotočenosti in konsistentnosti Kovičevega pesništva pričujejo povsem določno in že na prvi pogled nekatere njegove knjižne objave s svojo čisto posebno tektoniko. – Pesnikov opus je navzven skromnega obsega (pesem je kar se da naporna in celostna duhovna avantura, skrajna kristalizacija eksistencialne skušnje, je do zadnje meje nepopustljiva v svoji artistični zahtevnosti do »prave besede«): Pesmi starih, 1953, skupaj z Janezom Menarotom, Tonetom Pavčkom in Cirilom Zlobcem; Prezgodnji dan, tri leta kasneje; Korenine vetra, 1961; Improvizacije, 1963; Ogenjodva, tri leta pozneje; Vetrnice, 1970; Mala čitanka, 1973; dva ali trije avtorsko sestavljeni izbori v dvojezičnih izdajah (Kruševac, Beograd); Labrador, 1976 – če ne jemljemo v misel dveh romanov, vrste mladinskih del in pomenljivega prevodnega opusa (Eluard, Rilke, Hergouth, Trakl).

Prenekatero med Kovičevimi knjigami nas soočajo z istimi pesmimi, toda postavljenimi v presenetljivo nova medsebojna razmerja (poezija ne rase le iz neposredne, čutno nazorne in hkrati izmuzljive govorice verzov, ampak nič manj tudi iz zamočanih predelov »med« njimi; stara pesem, postavljena ob novo, začena pripovedovati neznano, komaj sluteno, usodovsko zgodbo). – Ravno tako se v različnih časih Kovičevih pesmi pojavljajo izpovedna okrožja, za katera se je nemara kdaj zadelo, da so se že zasilila besed. Pa se vzdignejo znova s presunljivo silo: tema čustnosti in tema ljubezni, tema spominjanja in tema minevanja – do kraja tiha lirčna spoved, bolj molk kot beseda, in slikarsko rafiniran pastel živih barv, nostalgija in resignacija, zanos in ironija, ljubezenska zamaknenost in predanost stvarnem svetu pa spet nedoumljiv nemir, v katerem se nepremagljivo srečujeta tesnoba in naslada, gnanost, ki ji ni mogoče izmeriti globine, ne določiti smeri, ki v dno popuša Vsakdanjosti in trivialnosti sveta, v istem pa je tudi na neprenehnem Begu. Groza in lepota njenega besedja – kakor v pesmi Dežela nerojenih (to je »dežela na drugi strani sveta«, to je »zgodba, ki se zgodi ali ne«): »Bela ptica, ki tiho leti / skoz neskončna okrožja: / eno perut iz prihodnosti, / drugo iz domotolja.« Nemir in vztrajanje, zanos in tesnoba, ljubezen in smrt, greh in njegova temna žalost, »beseda in večbeseda.

Kakor v prvi Improvizaciji: To so majhne pesmi / iz besed, ki niso višje od grma, ne širše od potoka. // Z njimi ni mogoče podreti / ne zgraditi sveta. – Kakor v prvi Pastoralu: »Mile praproti zore, / Temni glas med gabri toži. / Na zahodnem robu dne / spi nekdo v pretelni koži.« Lirična intenzivnost je prvo, neizgledljivo znamenje Kovičeve poezije, zrasle na začetku iz opozicije do vistsotmerjajočih kačulov soecrealistične estetike – sklicujoč se na intimizem kot prvo in temeljno mero človekovega sveta. Na individualno kot njegovo poglavito in neizpodbitno določilo.

Romantična razpetost med realnostjo in sanjo, pregibanje v neprenehnih nasprotjih je drugo njeno znamenje. Kovičevi pesmi ne gradijo na ekskluzivni romantičistični bolečini – nasprotja, ki ležijo med sanjo in svetom, ne skušajo eliminirati s (samo) voljo in močjo »pravega« čustva, ampak jih »samo« tematizirajo: in reflektirajo. Svet odkrivajo in ne nasiljujejo. V tem so Kovičeve pesmi v tesni, izjemno senzibilni bližini z modernim, onkraj romantične dihotomije radikalno in suvereno segajočim pesništvom.

Silovit estetski naboj je tretje njeno znamenje. Pesem je Koviču eminentno estetsko dejanje, je avantura duha in vsega njegovega bitja, ki na izviren in celovit, neodtujljiv način pripada in je sploh mogoča zgolj in edinole kot beseda, govornica, kot jezik. Je magična mobilizacija jezika pri njegovem izviru in v njegovem konstitutivnem jedru samem. Stvarjanje novega, samobitnega sveta na poteh, ki so »večno stare«.

P. S. Kajetan Kovič se je rodil v Mariboru 21. oktobra 1931. Maturiral je 1950. na tamkajšnji klasični gimnaziji. V Ljubljani je študiral svetovno književnost in literarno teorijo na filozofski fakulteti. Diploma 1956. Leto dni zatem je bil žurnalist, nato pa vse do danes urednik domačega Leposlova na Državni založbi Slovenije. – Prešernova nagrada 1978 za pesniško zbirko Labrador. Andrej Inkret

Izobraževanje za delo in samoupravljanje kot sestavina kulturnega boja

Svobodna menjava dela odpira nova pota za reintegracijo duhovne komponente v proizvodno delo

Tudi boj za samoupravno preobrazbo vzgoje in izobraževanja je kulturni boj. Vse širši interes javnosti in izobraževalno-kadrovske potrebe organizacij združenega dela naravnost terjajo čimprejše odgovore o konkretnih poteh te preobrazbe. Bolj kot prodiramo v družbeno razredno bistvo reforme vzgoje in izobraževanja na vseh ravneh, bolj se nam izostrujejo njeni humanistični in osvobodilni vidiki. In prav zaradi njih načrtovane spremembe v vzgojnoizobraževalni dejavnosti ne smejo biti kratkoročne, enostranske, oziroma površinske.

Kako enostavnije pa prepričljiveje od naših referatkih formulacij bi zvenela pogostejša izražena ugotovitev katerekoli organizacije združenega dela, ki bi ob skrbi in sodelovanju z določeno šolo to podkrepila z oceno »to je pa naša šola. Ona živi z nami, z izobraževalnimi potrebami naših delavcev in njen samoupravni in delovni utrip je ugašen z našimi razvojnimi potrebami in načrti. S svobodno menjavo dela naši delavci – uporabniki ne zagotavljajo šoli le finančnih sredstev, ampak razvijajo stalen, enakopraven in ustvarjalni dialog o učno-vzgojni, metodično-organizacijski, proizvodno-praktični in drugi vsebini šole.«

nih programov. Poleg že delujočih delegatskih svetov šol in samoupravnih interesnih skupnosti naj bi to bistveno reformno kvaliteto uresničevale zlasti enote izobraževalnih skupnosti z zbori uporabnikov ob šolah. V njih in prav tako v svetih vseh poklicnih srednjih šol bi treba ob uporabnikih in učiteljih uveljaviti tudi dijake, podobno kot je ta praksa že zaživila v celotnem visokošolskem izobraževanju. Doslej je bila srednješolska mladina vse predolgo odmaknjena od dejanskega samoupravljanja.

Zaustraviti občinske in regijske lokalizme

Združeno delo bo v prihodnje, kot predlaga kongresna resolucija, oblikovalo tudi strokovne svete pri posebnih izobraževalnih skupnostih, ki bodo kot njegov strokovni organ na osnovi ugotovljenih srednjeročnih in dolgoročnih vzgojnoizobraževalnih potreb predlagali vsebino in trajanje vzgojnoizobraževalnih programov, razvoj mreže vzgojnoizobraževalnih organizacij, usklajevali usmerjanje delavcev in učencev v smeri in vrste izobraževanja ter spremljali pretok strokovnjakov iz prakse v vzgojnoizobraževalni proces šol ter obratno.

Slabo pa bi bilo, brez poprejšnjih sprememb v vsebini in odnosih vzgoje, zadovoljiti se le s spremenjeno organizacijo šol, z njihovo združitvijo v delovno organizacijo, ki bi delovala odmaknjeno od samoupravnega življenja krajevne skupnosti, organizacij združenega dela in drugega družbenopolitičnega življenja občine.

5. Doseči celovit in povezan sistem izobraževanja za delo in samoupravljanje ob delu in iz dela po osnovni šoli do univerze, je gotovo med najbolj zahtevnimi nalogami reforme. Uresničevati jo bomo med drugim tudi zato, da bi postopoma odpravili dose-danja strukturna neskladja, tako pretrane presežke kot tudi občutne deficite potrebnih kadrov. Kaj praktično pomeni izpeljava te reformne naloge? Ona pomeni, da bo praviloma »vizum« za vsako nadaljnje izobraževanje v poklicu dobljen na temelju predhodne prakse ter uskladitve osebnih interesov in želja z izobraževalnimi potrebami združenega dela in širše družbene skupnosti. Seveda bodo posebej sposobnim in za raziskovalno delo nagnjenim učencem in študentom odprte tudi direktne poti, na osnovi kriterijev usmerjanja in družbene pomoči pri študiju.

Protislovni težnji

Prav pri tem vprašanju pa smo še vedno priča razmeroma ostrim konfrontacijam zagovornikov popolne liberalizacije vpisa na šole vseh stopenj in vrst ter tistih, ki menijo, da je s pravčasnim in dolgoročnim usmerjanjem mladine mogoče uskladiti razkorak med željami za izobraževanjem in realnimi možnostmi zaposlovanja. Svobodno človekovih ustvarjalnih težej gre vendarle pojmovati tako, da bo ta tudi uresničljiva.

Dokler usmerjanja v izobraževanje ne bo prevzel v temeljnih razsežnostih združeno delo, tako dolgo je tudi akcija predpisov in usmerjanja iz univerze lahko le skromen korektiv obstoječih neskladij.

6. Samoupravljanje že po svoji družbeni vlogi, po svoji naravi in bistvu vnaša v delavečvo proizvodno delo sestavine umskega dela. Izobraževalni sistem pa mu mora pri tem slediti. Že sama svobodna menjava dela, v kolikor jo razumemo dovolj široko, odpira nova pota za reintegracijo duhovne komponente v proizvodno delo. Na tem mestu želimo opozoriti na nekaj drugega, in sicer na potrebo stalnega odločnega poseganja v že po naravi neustvarjalni spopad dveh konceptov glede same izpeljave notranjih programskih osnov sodobne poklicne šole. Gre za protislovni težnji med široko skupno vzgojnoizobraževalno osnovo, ki bo posledic vse usposabljaljočim za poklic nudila potrebna splošna, humanistična, družbenoekonomska in proizvodno-tehnična znanja, in med ozko specializirano šolo. V delu organizacij združenega dela še vedno ni uveljavljeno spoznanje, da vztrajanje zgolj pri ozkih profilih delavcev onemogoča hitro prilaganje tehnološkim spremembam in ne izpodbuja k ustvarjalni udeležbi v samoupravljanju. Uveljaviti to spoznanje bo, ob drugih humanističnih prvih reforme, ki je pred nami, resnično veliko kulturno dejanje.

K takšni, namenoma nekoliko poudarjeno vizionarski podobi socialističnih samoupravnih odnosov med šolo in tovarno, med učenjem in delom smo krenili, sicer počasi, a odločni, da druge poti ni. Posebej je, ker smo pričrli, da se marsikje že začrtuje nov odgovoren in sistematičen odnos skupne in dolgoročne skrbi za izobraževanje delavcev.

Še širše odprta vrata ustvarjalnemu dialogu

S pristopi in z rešitvami, ki jih ponuja kongresni predlog akcijskih nalog in ki jih bo javna razprava gotovo še obogatila, bomo pospešili in razširili družbeno akcijo za preobrazbo vzgoje in izobraževanja. To pa pomeni, da bomo z njimi še širše odprli vrata stalnemu ustvarjalnemu dialogu med vzgojnoizobraževalnimi organizacijami in delavci na vseh drugih področjih združenega dela. Okrog katerih vprašanj in nalog reforme se bodo potemtakem v prihodnjem pokongresnem obdobju sporazumevali in dogovarjali delavci izobraževalne in drugih sfer združenega dela, ob ustvarjalni in enakopravni udeležbi učencev, dijakov in študentov? Izdvojimo naj le osrednja!

1. V zavzetosti za uveljavljanje novih družbenoekonomskih odnosov kot pogoja vraščanja vzgoje in izobraževanja v samoupravno organizirano združeno delo bomo vsebinsko bogatili in razvijali raznovrstnost oblik svobodne menjave dela. Te naj bi se bolj približali delavcem v temeljni organizaciji združenega dela. To pa pomeni, da bo treba hkrati dosledno uresničiti samoupravno družbeno planiranje izobraževalnih potreb in interesov v vsaki temeljni organizaciji ter v drugih oblikah združevanja dela in sredstev.

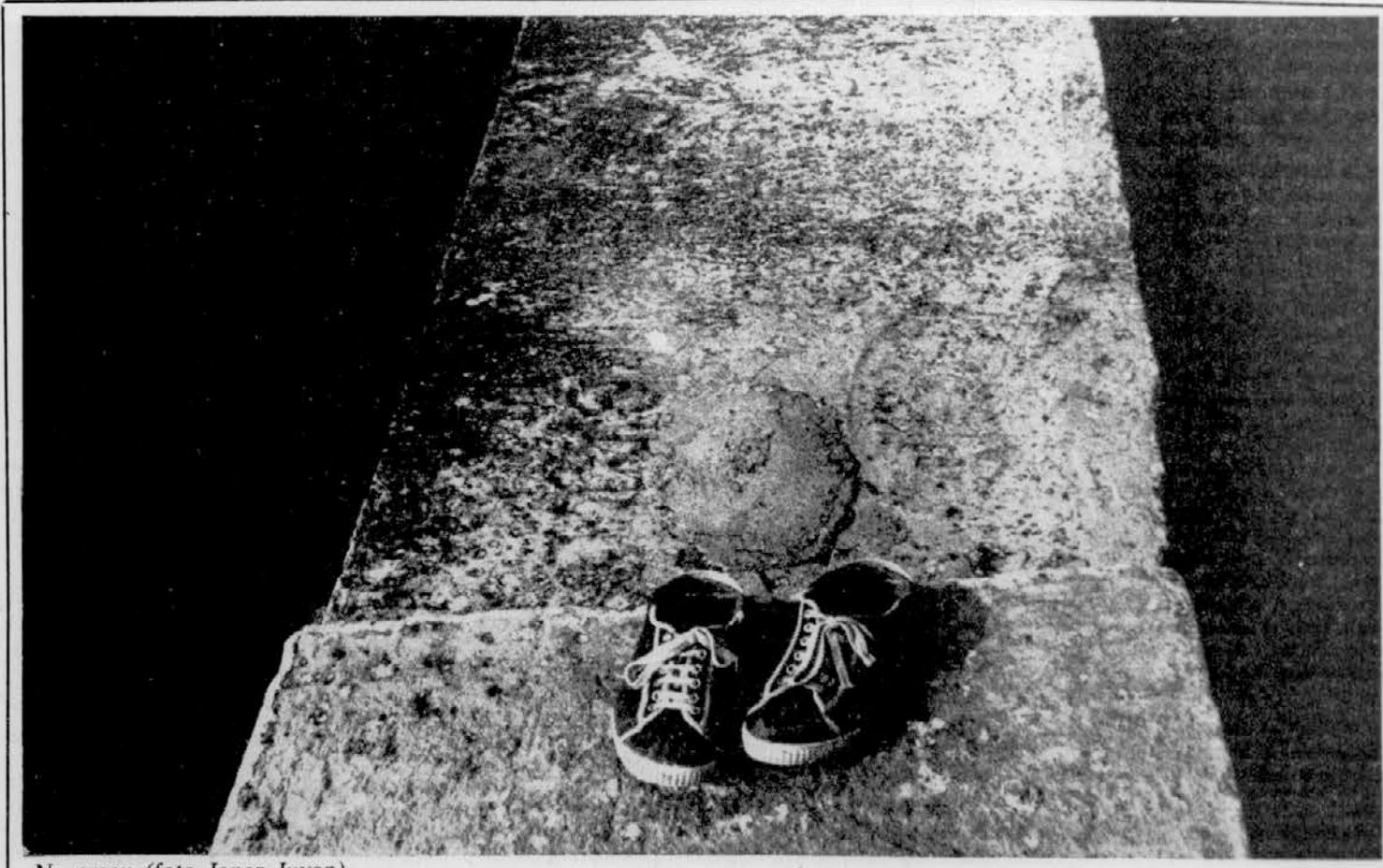
Edino zavest, da sodi izobraževanje med kvalitativne dejavnike razvoja, med dejavnike ustvarjanja in delitve dohodka, bo kos še vedno močni administrativno proračunski nostalgiji in ostankom takšne prakse. Doseči bi morali tudi aktivnejšo vlogo dijakov in študentov v procesih svobodne menjave dela in s tem uveljaviti njihovo soodgovornost do razpolaganja z materialnimi pogoji vzgojnoizobraževalne dejavnosti.

2. Samoupravni in strokovni organi združenega dela ter za vzgojo odgovorni širši družbeni dejavniki, med njimi tudi strokovne in raziskovalne institucije, naj bi dograjevali in poglobljali zastavljene poti vplivanja na vsebino vzgojnoizobraževal-

»To je naša šola, ona živi z nami«

Kako enostavno in vserazumevajoče zveni poziv, da mora osnovna šola, tako običajna kot celodnevna, postati sestavina družbenopolitičnega, samoupravnega, kulturnega in ostalega življenja krajevne skupnosti. Kako zapleteno in težavno pa je pridobiti vsaj skromno število zunanjih sodelavcev – mentorjev za delo v interesnih aktivnostih učencev, pa povedo še marsikje, kjer so zastavili gornji proces odpiranja šole v krajevno skupnost. Le v razmerah dobre samoupravne organiziranosti šole in krajevne skupnosti in preko koordinacijskega odbora SZDL vodene akcije za reformo šole, torej v pogojih resničnega podružbljanja vzgojnoizobraževalne funkcije ugotavljamo razveseljivejše odzive za sodelovanje s šolo.

Ali pa drugi primer. Razmeroma enotno je bila sprejeta reformna usmeritev, da mora slihera šola postati sestavni del združenega dela in se prek novih družbenoekonomskih odnosov programsko vključiti v uresničevanje dolgoročnih izobraževalno-kadrovskih interesov delavcev v združenem delu. Ko pa se s to nalogo soočita konkretno prosvetni delavec in delavec v proizvodnji, pa se stoletja nenačeti zid med njima ruši le pod pogojem zavestne pripravljenosti, obojestranske skrbi in zavzetosti za vsebino, odnose, pogoje in rezultate ter za razvojne perspektive vzgoje in izobraževanja.

Na pragu (foto Janez Juvan)

Ob letošnjem Festu

Sila spomina

Kje so filmski misli o minulosti in sedanosti postavljane meje

Ce je pesnik izpustil naslov - zakaj ga ne bi smeli povzeti po njem? Pa čeprav je France Prešeren mislil na drugačno »silo spomina«, kot nam jo kliče v zavest dobršen del letošnjih festovskih (in s tem splošno programskih) remiscenc. To je vendarle tudi zid časa, ki ni tako visok, da čeznj ne bi mogla seči moč spomina, nuja ustvarjalne izpovedi. Če je trideset let, če je pol stoletja čas zorenja, iztreženja, objektivnosti in sposobnosti za umevanje človeške osebnosti in splošne resnice, pa je v filmskem zrcalu vendarle ostalo odprto vprašanje.

Ne gre samo za očitne nostalgije težnje po minuli veljavi in slavi, kot jih razgalja filmska Hitlerjeva kariera. Moteče se v to spominjanje režejo neusmiljene zahteve filmske tržnosti in tržne vrednosti. Očitno so prizadele zlasti avtorje, prirjecane in s tem prav gotovo v večji ali manjši meri tudi podrejene tujim proizvodnim načelom. Gre, recimo, za Bergmana in Petroviča. Pa tudi s tistimi, ki so delali doma, ni dosti drugače. Zdi se, kot da jih je obvladoval strah pred tem, da ne bi razočarali producente in distributerske denarce, ukaz po vnanji dopadljivosti. Mar film res čedalje bolj postaja roba? Dovolj dokazov za to so na Festu dali filmi na meji med spektaklom, ki pa je hotel biti le nekaj več, in med razkazovanjem, ki je bilo samo sebi oziroma gledalčevemu noviču v namen.

Portret iz gumbov

Kajpak nas najbolj zanimajo tiste silnice, ki na filmskem platnu želijo seštevati bilanco današnje zavesti o zmotah preteklosti in obenem svariti pred današnjimi. Od dokumentarne natančnosti do pesniške svobode, ki pa občutljivo upošteva avtentične barve časa, sega njihov razpon.

Zgovoren primer je dal Ettore Scola s »Posebnim dnevom«. (Ta poseben dan je tako imenovan »zgodovinski« dan Hitlerjevega obiska Mussolinijevemu Rimu 1938. leta, dan še ene zveneče publice parad, fraz, petelinjenja in frenetičnega navdušenja z dolgočasnega ljudstva.) V tem dnevu se, malce nerodno a vendarle, srečata zatrta gospodinja in homoseksualec.

Zakaj homoseksualec? No, tukaj gotovo ne gre za modernistični trnek privlačnosti, pač pa za pripodobo drugačnosti od tolikanj razglasevanice rimljanske moštosti in moškosti, ki je slavila zmago na abesinski

fronti. Tukaj je od današnjega pogošnja prevzeti gledalec (in z njim žal tudi marsikateri topumni izpraševalec na tiskovni konferenci z Mastroiannijem) zgrešil ost filma, ki je v odtujenosti, razumski distanci od oboževanja italijanske fašistične veličine. Njen simbol postane v filmu iz gumbov in gumbkov šest mozaični portret duceja, ki si ga je v spanju ukradenih urah sešila naravnost erotično očarana polmeščanka. Njen junak bežne (skorajda nepotrebne) romanece pa sarkastično pripomni, da so gumbi, odkar so v modi zadržge, odvečni - in ji za slovo potisne v roke namesto gumbov knjigo, Dumasovo o treh mušketirjih.

Nianse tega filma kljub nedodolnosti odpirajo možnosti za drugačen način obračuna s preteklostjo, obračuna, ki ni zgolj obtožba, temveč tudi posmeh in omalovaževanje.

So pa, seveda, tudi druge možnosti. Ingmar Bergman je z lucidnim iskanjem v svetu preteklosti kot senzibilen cineast našel za svoje »Kačje jajce« serioznejšo. Filmsko zgodbo, ki na zunaj variira prispodobе Fossovega slavnega »Kabareta«, pripoved o mračnih kateh nazizma je simbolično učinkovito povezal z zadnjim prednacističnim evropskim filmskim vzgibom, z nemškimi ekspresionizmom. Motiv fatalnega doktorja Mabussa je navezal na izhodišča medicinskih poskusnih centrov v koncentracijskih taboriščih. Napovedal je zločin vede proti humanosti, a ga, žal, zašaril v pisani, groteskni kabaretni okvir. Ga je izbral po želji producenta zaradi komercialne učinkovitosti »Kabareta«? Ali ne bi bil Bergman bolj sebi zvest, če bi iskal v tedanji socialni resničnosti eksistentnega proletariata v veliki inflacijski povodnji?

Diktati ugajanja

Kot je razumljivo, da je Bergman našel za interpretko svojega sporočila eno svojih najbolj subtilnih sodelavk, Liv Ullmann, je razumljivo tudi to, da si je Aleksandar Petrovič zanesljivo izbral v vrhu igralske priljubljenosti Rommy Schneider za Bóllovo portretiranko. »Skupinski portret z gospo« pa je kljub temu ponesrečeno, predvsem pa zelo nepopolno, okrnjeno predstavlja Lenini, buržujsko hčerko, ki se je vedno odločala po svoji intuiciji, a vedno v opreki s politično pozicijo. V menjavici družbenih vrednot od nazizma do vojne in povojnega časa, v bohotenju nacistične večvrednosti in njegovega razvrednotenja do tolažilnega oblila gospodarskega čudeža Zdržene republike, pa je izostala prav ta

Ugajati, ugajati - Liza Minelli v značilni rekonstrukciji starega musicala v filmu »New York, New York«.

pomembna dimenzija sodobnosti. Lennino odločitev za življenje s turškim gastarbajterjem je najbrž tema, ki je bila producentu odveč, ker je preveč »današnje rasistična«, pa še kaj malo skladna s sentimentalnim (ne pa, kot bi bilo treba, mističnim) motivom cvetočih vrtin na zasneženih grobovih.

Tukaj blizu sta tudi Lilian Hellman oziroma njen filmski interpret Fred Zinnemann z »Julio«, ki je skozi zgodbo o čustveni bližini dveh deklet izjemno zadeto razkril obrise prednacistične in nacistične Evrope ter neskončno daljne, nerazumevajoče Amerike. Skoz mehko retrospektiv pa v sredino filma udari poudarjeno akcijski moment tihotapljenja denarja in razbije atmosfero. Je tudi pozornost, posvečena temu v bistvu kaj malo pomembnemu dogajanju, davek gledalčevim očem in povrsnemu zanimanju za akcijo?

Sploh pa je ukaz ugajanja, komercialnosti povsod navzoč. In povsod moteč, četudi gre za zgolj estradne proizvode, ki si kdove zakaj poskušajo pritakati še problemsko dimenzijo. Tako bi lahko šele letos, ko smo videli Rusellovega »Valentina«, rekli, kako globoko je posegel v tematiko demistifikacije lani Federico Fellini s »Casanovo«, saj je »Valentino« ena sama zmedena, celo neokusna koncesija zvezdnickemu mitu, ki ostaja nedotakljiv in nerazložljiv. Veliki pohod igralka na letošnjega oskarja, ki ga je začela »Julia« z Jane Fonda in Vanessa Redgrave, se nadaljuje s »Preobratom« in z igralskim tekmovanjem Anne Bancroft in Shirley MacLaine. Film je na festovskem novinarskem predavanju resda prvi (in edini) požel aplavz med brnenjem projek-

torja, toda namesto dveh žena, ki nas spravljata v uganjanje, ali je bolje ustvariti kariero ali družino, ga je izzval vrhunski »okrasni pridevek«, pesalec Mihail Barišnikov za virtuosnost baletnih vložkov. In tako z enim samim zamahom lahko pospravimo v sfero komercialnosti še marsikaj festovskega od Boissetovega »Vijoličaste taksija« z malomnim spogledovanjem s presukanim ojdipovskim motivom vred pa do zvezdniskega musicala »New York, New York«, ki sta se mu vdinjala ugledna igralka Robert de Niro in Liza Minelli - nostalgija po velikih časih filmskega spektakla dosega prav v tem filmu vprašljivost neokusnosti v prizadevanju, da bi bila Liza čimbolj vizualno podobna svoji slavni mami, Judy Garland.

Nazadnje je gledalec pripravljen na vse, tudi na topumnosti, s katerimi ga zasipa »Kingkong« - ob tem pa obžaluje zapeljanost spogledovanja s finančnim uspehom, še bolj bridko pa mu je spričo očitnega podcenjevanja gledalčevega okusa in senzibilnosti. Kakršnekoli pobude so že botrovale ponovitvi zmagoslavlja filmskega trika (sredi tridesetih let je bil prvi »Kingkong« namreč resnično tehnično odkritje za dolgo vrsto slededih filmskih fantastik), dandanes tudi snemateljske domislice tega filma daleč zaostajajo za najvišjim nivojem. Ob tem pa je filmu znanega režiserja Johna Guillermina manjkala samo seženj do parodične udarnosti. Hromi ga strah, da bi se preveč očitno norčeval iz izmišljotine o zaljubljenem opičaku, nekakšnem novodobnem izrodku romantičnega Tristana in njegove manekenske Izolde. Se marsikaj s Festa bi lahko vpisali v zmote, porojene iz komercialnih skomin.

spoznanjem, s katerim se bomo morali prej ali slej soočiti vsi ljudje na sedanji stopnji civilizacije: da smo sami svoji gospodarji, samo sebi odgovorni, sami odločamo o svojem življenju, svoji sreči, svojih dogodivčinah, radostih in užitkih. Predajanje svojega življenja tujemu vodenju je le druga plat krute tehnokratske nevere v člove-

ka: človek je nič in stroj je vse; tehnološki napredek je začetek in konec civilizacije; zunaj kombinacij elektronskega računalnika ni drugih možnosti na svetu. Taki pridigarji pozabljajo najvažnejše: elektronski možgani zmorejo le mehanične (čeprav najbolj fantastične raznolikosti in nepregledne) kombinacije že znanega, ne zmorejo

Vprašanja, ki vznemirjajo

Toda so tudi teme, zgetene iz davnih spoznanj in zavzetega duha. Med njimi so vznemirljive paralele med preteklostjo in današnjostjo, pa naj gre za njihov prenos v naš čas ali za vztrajanje v njihovem zgodovinskem okviru. V okupirani Budimpešti na primer ostaja Fabrijev »Peti pečat«, ki v izrazito komornem okviru dobi dovolj časa, da globoko seže k problemom neopredeljenosti, malomeščanskega nagona po varnosti in iluziji te varnosti, ko pride neogibni trenutek odločitve in povezuje žrtve z vestvjo človeške časti, dostojanstva.

Nobenega namiga na minulost in njene diktate pa ni, denimo v Zanussijevih »Varnostnih barvah« - in vendar lahko v njih kot tudi še v vrsti drugih del razbiramo asociacije na izkrivljanja, najdevamo odgovore v duhu spoznanja, ki ga je filmska umetnost že čvrsto zapisala - da fašizem ni zgolj posledica režima, temveč da kalil iz človeških npravi. Fašizem kot moralna laž, oportunitizem, ponigliavost, karierizem, nasilje. V poljskem filmu se ta misel razpreda ob aferici iz univerzitetnih krogov, ob bridki moraliteti o tem, kako stopiti na pot uspešnosti, kaj odložiti kot odvečno prtljago pri tem vzpenjanju.

Ostreje zastavljata to misel zahodnonemški »Prijatelj iz Amerike« in italijanski »Čisto majhen mešanec«. Oba se ukvarjata z vprašanjem, zakaj postane pošten, miroljuben, neškodljiv človek zločinec. Zakaj je potemtakem v slehernem človeku vsajeno nasilje? In katere silnice ga lahko izluščijo iz njega? Oba si nekako prizadevata razu-

mevati, dopustiti to nasilje, celo zbuditi gledalčevo naklonjenost do storilca - vendar ne nevarne meje ne prestopita, kajti gledati ju velja »med slikami«.

Ali lahko človeku, na smrt bolnemu, zaskrbljenemu za usodo in blaginjo družine, odpuščimo, da se kot ubijalec vdinja podzemlju? Ali lahko očetu, ki so mu zločinci ubili sina edince, odpuščimo njegovo beštialno, pa vendar tako človeško preračunano in precizno maščevanje? Ali sta morica ali sta le proizvod družbenih okoliščin, ki v bistvu morajo sestiti na zatožni klopi moralnega sodišča humanosti? Ko se - zaradi strahu pred bližnjimi ali zaradi bolečine ob njej - zatakne kolesce v mehanizmu, ki vzbija poslušno programirane meščane, se sprošča nagon. Nagoni programirane ideologije pa ščuvajo množice.

Kako je že dejal Chaplin v »Gospodu Verdouxu«? Če ubiješ enega človeka, si zločinec. Če jih pobiješ milijone, si zgodovinska osebnost.

Zanimivo: film, ki je po svoj pogled najdljše v zgodovino umetnosti, do grške Antike, je dal na ta mračna vprašanja najbolj sodoben in na srečo najbolj jasen odgovor. Podaril nam ga je Michael Cacoyannis z »Ifigenijo« in povečal žrtve, da bi vrgel v blato in prah spletko, prsilo, demagogijo in militarizem, skratka vse, kar zaobsega pojem režima.

Tako ob redkih izjemah vendarle še smemo verjeti, da nam je film postal, iskren sogovornik.

Stanka Godnič

- da osvobajanje umetnosti lahko bistveno vpliva na celovito očlovečenje in kultiviranje vseh družbenih odnosov.

Osnovni zakoni umetniškega ustvarjanja sploh niso nekaj, česar bi se morali ljudje učiti - saj jim je izhodišče organski sestav narave in človeka; to so zakoni življenja, ki so nam vsem lastni. Zato princip animacijskih metod ni v učenju različnih umetnostnih vrst in tehnik; to je tim. »via negativa« - osvobajanje možganskih zavrstov in fizičnih blokov, ki si jih je človek ustvaril iz predsodkov in kot obrambne mehanizme. Ovirajo ga pri gibanju, pri razmišljanju, pa tudi pri neposrednem osebnem čustvovanju. Najbrž sploh ni prav pojma »umetnost« omejevati samo na ozko klasično pojmovanje umetnostnih vrst - glasbe, plesa, literature, likovnosti itd. Pojem umetnosti se veže v širšem smislu na pojem čim večje iskrenosti, lepote, celovitosti, polnosti in vsestranskosti na raznih področjih človekovega delovanja. Tako je bliže pomenu latinske besede »ars« - umetelnost, spretnost, veščina, znanje.

Mogoče se bomo ljudje nekoč tako zavedali svojih želja in potreb po umetniškem ustvarjanju, da umetnostna animacija ne bo več potrebna. Danes pa jo potrebujemo. Potrebujemo jo v delovnih organizacijah, v krajevnih skupnostih, podaljšanih šolah; pa tudi na srednjih in visokih šolah, zlasti tehničnih strok. Naloga umetnostnega animatorja naj bi bila vodstvo animacijskih tečajev plesa, slikanja, dramskega ustvarjanja in glasbe; urejanje družbenih prostorov, nabava knjig; urejanje občasnih razstav, priprava raznih praznovanj; skrb za rekreativni odmor, skrb tudi za plesno, glasbeno in likovno animacijo otrok zaposlenih, ki dostikrat ne morejo v vrte; prav tako izmenjava dela s profesionalnimi umetniškimi institucijami in posemezniki - vabljenje gledaliških skupin, zborov itd. Vendar bi moral biti poudarek, tako kot pri športu - na aktivni ustvarjalnosti in ne samo na pasivnem sprejemanju tujih umetnin. Kajti vse dokler si bo del prebivalstva prilagajal pogoje za razvijanje in izražanje svojih umetniških moči, drugemu - večjemu - delu pa bo namenjena le omejena in od zunaj usmerjena količina umetnostnega, pretežno pasivnega delovanja, do takrat ne bomo mogli govoriti o umetnostno osvobojenem človeku. In tudi ne o celovito razviti, vsestranski osebnosti.

Moja Vogelink

Umetnostna animacija (1)

Vsi smo ustvarjalci

Človekove zmognosti so ves svet, ki nas vabi k dejanjem

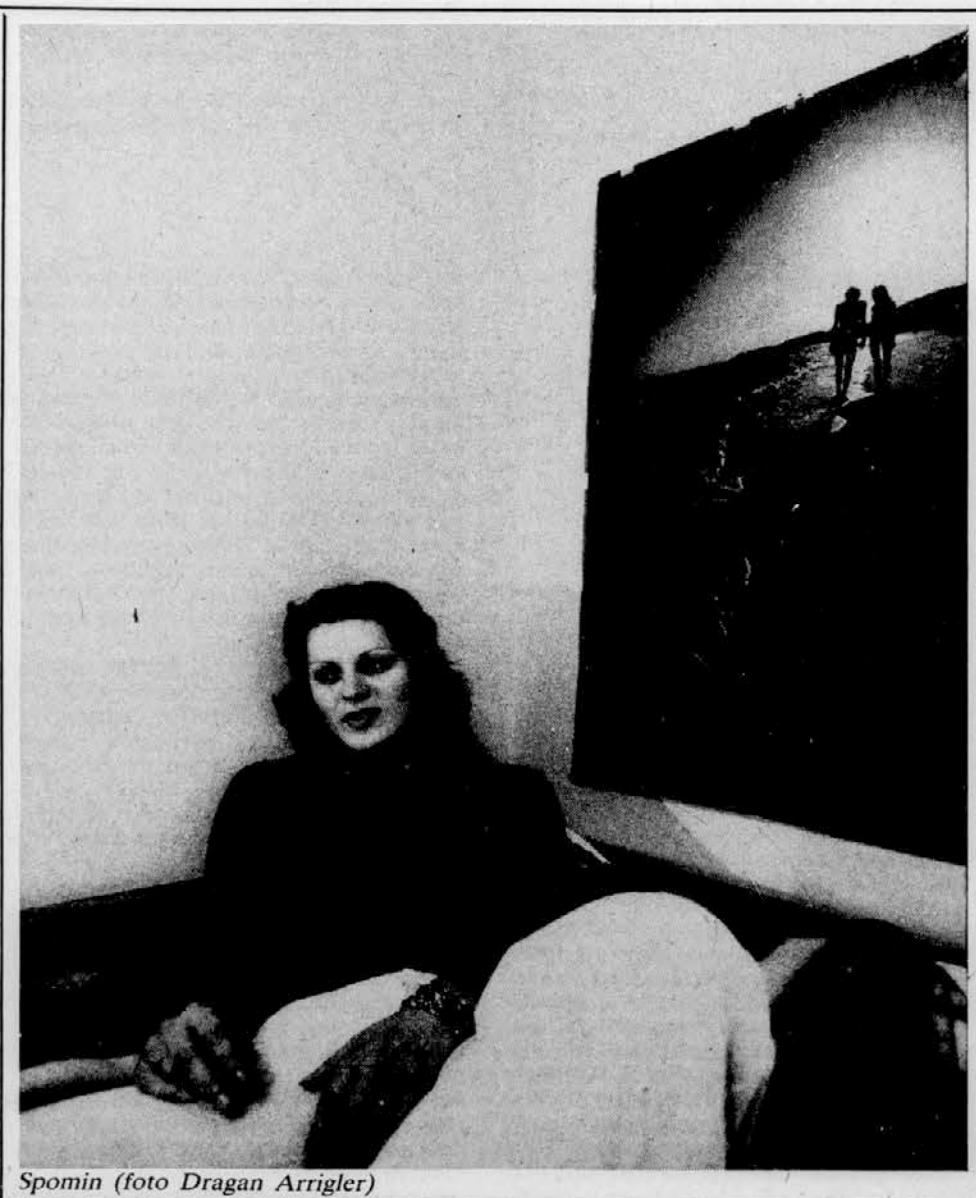
Zadnja leta se vrstijo pri nas drug za drugim resni poskusi, preliti v prakso teoretična izhodišča o množični aktivni kulturi; s posebnim poudarkom na umetniškem ustvarjanju - kar bi pomenilo vrniti aktivno umetnost v vsakdan delovnega človeka. Ta preskok je zelo težak, ker se mu po eni strani upira veliko profesionalnih umetnikov, ki se še vedno ne zavedajo, da jim njihovih resničnih delovnih naporov ne zeli in ne more nihče odvzeti. Neustvarjalni način življenja večine ljudi po drugi strani pa ni ravno izpodbuda za vero, da je resnično človekovo bistvo in vir njegove sreče ravno ustvarjalnost na čim več področjih človekovega življenja; tudi na področju umetnosti, ki je človekova največja izrazna svoboda.

Še vedno se mnogo ljudi sprašuje, če so vredni srečnega življenja. Vse preveč jih hrani v tihem kotičku srca bojazen, da sami po naravi niso ustvarjalni, niso nadarjeni, da niso niti izbrani niti sposobni za kaj drugega, kot je to zopno življenje, ki ga morajo živeti zaradi svojih sorodnikov, zaradi otrok, zaradi sosedov, zaradi hiše, avta, službe itd. Večina »povprečnih« ljudi živi sredi zaprašenih, hrupnih, trdih betonskih zgradb, zaklenjeni so v prepolna in temna stanovanja; hodijo »v službo«, kjer jih čaka neprijetno in dolgočasno, dostikrat umazano in nezdruvalo delo. Svojo sposobnost in željo po ustvarjanju vsakdanjih lepot, po radostni fantazijski igri, po izmenjavi lastne sreče s soljudski so projicirali v nekolicino izbrancev - umetnikov, ki de-

lajo samo »lepo«, »fantazijsko« in »nepotrebno«. Tako so verniki vseh religij projicirali svojo sposobnost urejanja lastnega življenja, medsebojnega dogovarjanja in ustvarjanja človečnih odnosov v boga, v guruja ali v kak fetiš; predajajo mu svojo lastno zmognost načrtovanja in ustvarjalne volje ter se pasivno prepustijo, čakajo in upajo na boljše.

Jugoslovanski družbeni sistem marsikje ocenjujejo kot poskus osvobajanja človekovega dela ter omogočanje enakomerne in vsestranskega svobodnega razvoja človekovih potencialov. Še vedno se premalo zavedamo, da živimo v družbi, ki zastavlja človeku nov življenjski smisel: človek ne živi zato, da bi čim bolj izpolnjeval svoje delovne dolžnosti; niti ne zato, da bi se žrtvoval za svoje otroke, starše ali vnuke; ne živimo za denar, za oblast ali za uspeh - smisel in dolžnost človeka je, da živi svoje življenje čim lepše. Čim bolj polno, čim bolj doživeto in čim bolj srečno; da v njem uresniči čim več svojih zmognosti. Človekove zmognosti - to je ves svet, ki nas obdaja in ki nas vabi k dejanjem. Naše nenčne odločitve prebirajo in uravnavajo ta dejanja. Tako človek ustvarja svoje življenje in svobodno oblikuje svojo osebnost. Prvici v zgodovini človeštva imamo vsi ljudje enako pravico do polnega osebnega razvoja - torej se lahko posemeznik razvija le v solidarnosti in spoštovanju svobode drugih ljudi, ne da bi jih izkoriščal.

Vsi smo odgovorni za svojo lastno srečo. Droge, meditiranje, verovanje v guruje, v neogibnost usode itd. so zadnje prbežališče v begu pred samim seboj; v begu pred

Spomin (foto Dragan Arrigler)

